

ҒЫЛЫМ.
ӘЙЕЛ.
ҚОҒАМ

НАУКА.
ЖЕНЩИНЫ.
ОБЩЕСТВО

SCIENCE.
WOMEN.
SOCIETY

Бас редактор: Т.Т. Аяпова – филология ғылымдарының докторы, профессор.
Халықаралық Педагогикалық БілімБеру
ҒылымАкадемиясыныңАкадемигі, «Құрмет» және «Парасат» ордендерінің иегері

Бас редактордың орынбасарлары: Ж.Б. Құрмамбаева, PhD Абай атындағы ҚазҰПУ
Т.А. Мейірманова, Журналист

Редакциялық ағасы:

А.Т. Миразова – профессор, Қазақстанның Еңбек Ері, «Алтын жұлдыз»
және «Отан» ордендерінің иегері
О.З. Иманғожина – п.ғ.к., профессор (Польша)
Қ.Ө. Есенова – ф.ғ.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ
Б.Е. Бұқабаева – ф.ғ.к., доцент, Абай атындағы ҚазҰПУ
З.А. Кемелбекова – ф.ғ.к., доцент, Абай атындағы ҚазҰПУ Н.Ш.
Сулейменова – а.ғ.д., профессор, ҚазҰАУ
С.Байқошқарова – б.ғ.д., профессор, “Экомед” орталығының ғылыми директоры
Б.Ж. Махамедова – п.ғ.д., профессор, ҚазҰАУ
Ж.А. Манкеева – ф.ғ.д., профессор Ахмет Байтұрсынов атындағы Тіл білімі институты
Ж.Ы. Намазбаева – психол. ғ. д., академик, Абай атындағы ҚазҰПУ
«Университет Дамуын Психологиялық Қолдау» орталығының директоры.
Ф.Ж. Оразбаева – академик, п.ғ.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ
Ж.Қ. Балтабаева – п.ғ.д., профессор, Абай атындағы ҚазҰПУ
З.Қ. Ахметжанова – ф.ғ.д., профессор, Демірелі Университеті
А.А. Молдағалиева – ф.ғ.к., профессор, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
З. С. Күзекова – ф.ғ.д., профессор, Назарбаев Университеті
С.К. Сатенова – ф.ғ.д., профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУі
Қ.Л. Қабдолова – п.ғ.д., профессор, Абылайхан атындағы ҚазХҚ және ӘТУі
Г.К. Карбозова – ф.ғ.к., доцент, М. Әуезов атындағы ОҚМУ
Қ. Құдеринова – ф.ғ.д., профессор, А. Байтұрсынов атындағы Тіл білімі институты
Дэвис Брент – PhD, профессор (АҚШ)
Фатима Шлан – Давен – PhD Экс-Марсель Университеті (Франция)
Али – Али Шабан – PhD Каир Университеті (Египет)

Ғылыми Редакторлар: Ж.А. Сәрсенбай. – докторант, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ
С.С. Айтқазы – PhD, Абай атындағы ҚазҰПУ
А.Ж. Болат – ф.ғ.к., доцент, Әбілқас Сағынов атындағы Қарағанды
Техникалық Университеті
Ж.А. Акимешова – ф.ғ.к., Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

Жауапты хатшы: Г.Б. Қыдырбаева – докторант, Абай атындағы ҚазҰПУ

Журнал Қазақстан Республикасы Ақпарат және Қоғамдық даму Министрлігіне 20 қараша 2019 жылы тіркеліп, NKZ 57 VPY00017336 нөмірлі куәлігі берілді.

Шығарылу мерзімі жылына 4 рет.

Главный редактор: Аяпова Т.Т. – доктор филологических наук, профессор,
Академик Международной Академии Наук Педагогического Образования,
кавалер орденов «Құрмет» и «Парасат»

Заместители главного редактора: Курмамбаева Ж.Б., PhD, КазНПУ им. Абая
Мирманова Т.А., Журналист

Состав редакционного совета:

Миразова А.Т. – профессор, Герой Труда Казахстана, кавалер орденов «Алтын жұлдыз» и «Отан»
Имангожина О.З. – к.п.н., профессор, Почётный доктор Российской Академии Естествознания,
Академик Международной Академии Информатизации (Польша)

Есенова К.О. – д.ф.н., профессор, КазНПУ им. Абая

Букабаева Б.Е. – к.ф.н., доцент, КазНПУ им. Абая

Кемелбекова З.А. – к.ф.н., доцент, КазНПУ им. Абая

Сулейменова Н.Ш. – д.с.н., профессор, КазНАУ

Байкошкарлова С.Б. – д.б.н., профессор, научный директор Центра «Экомед»

Махамедова Б.Ж. – д.п.н., профессор, КазНАУ

Манкеева Ж.А. – д.ф.н., профессор, Институт Языкознания им. Ахмета Байтурсынова

Намазбаева Ж.И. – д.психол.наук., академик, директор Центра «психологическая поддержка
развития университета» КазНПУ им. Абая.

Оразбаева Ф.Ш. – академик, д.п.н., профессор, КазНПУ им. Абая

Молдагалиева А.А. – к.ф.н., профессор, КазНУ им. Аль-Фараби

Кузеева З.С. – д.ф.н., профессор, НУ

Сатенова С.К. – д.ф.н., профессор, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева

Кабдулова К.Л. – д.п.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана

Балтабаева Ж.К. – д.п.н., профессор, КазНПУ им. Абая

Карбозова Г.К. – к.ф.н., доцент., ЮКГУ им. М.Ауэзова

Кудеринова К. – д.ф.н., профессор, Институт Языкознания им. А.Байтурсынова

Брент Дэвис – PhD, профессор (США)

Фатима Шлан-Давен – PhD Университет Экс-Марсель (Франция)

Али-Али Шабан – PhD Каирский Университет (Египет)

Научные Редакторы: Ж.А.Сарсенбай - докторант, КазНУ им. Аль-Фараби

С.С. Айтказы – PhD, КазНПУ им. Абая

А.Ж. Болат – к.ф.н, доцент, Карагандинский Технический Университет имени
Абылкаса Сагинова

Ж.А.Акимешова – к.ф.н., КазНУ им. Аль-Фараби

Ответственный секретарь: Кыдырбаева Г.Б. – докторант, КазНПУ им. Абая

**Журнал представляет Министерство информации и общественного развития Республики
Казахстан Зарегистрировано 20 ноября 2019 года и выдано свидетельство NKZ 57 VPY00017336.
Периодичность 4 раза в год.**

Editor-in-chief: Ayapova T. T. – Doctor of Philological Sciences, Professor.
Academician of the International Pedagogical Academy of Science, Holder of the Order
«QURMET» and «PARASAT»

Editor – in – chief’s assistants: Kurmambaeva J. B., PhD Abay KazNPU
Mirmanova T.A., Journalist

Editorial staff:

Mirazova A.T. – Professor, Hero of Labor of Kazakhstan, Holder of the orders «Altyn zhuldyz» and «Otan»
Imangozhina O.Z. – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor. Honorary Doctor of the Russian Academy
of Natural Sciences, Academician of the International Academy of Informatization/
Poland/

Esenova K.O. – Doctor of Philological Sciences, Professor of Abay KazNPU

Bukabayeva B.E. – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Abay KazNPU

Kemelbekova Z.A. – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of Abay KazNPU

Suleimenova N.Sh. – Doctor of Agricultural Sciences, Professor of KazNAU

Baykoshkarova S.B. – Doctor of Biological Sciences, Professor, Scientific Director of the center «Ecomed»

Mahamedova B.Zh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of KazNAU

Mankeeva Zh.A. – Doctor of Philological Sciences, Professor of A. Baitursynov Institute of Linguistics

Namazbaeva J.I. – Doctor of Psychological Sciences, Academician, Director of the Center for
«Psychological Support of University Development» at Abai KazNPU.

Orazbayeva F.Zh. – Academician, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Abay KazNPU

Moldagalieva A.A. – Candidate of Philological Sciences, Professor of Al-Farabi KazNU.

Kuzekova Z.S. – Doctor of Philological Sciences, Professor of Nazarbayev University.

Satenova S.K. – Doctor of Philological Sciences, Professor of L. N. Gumilyov ENU.

Kabdolova K.L. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Kazakh Ablai Khan University of
International Relations and World Languages.

Baltabayeva Zh.K. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Abay KazNPU

Karbozova G.K. – Candidate of Philological Sciences, assistant professor of M. Auezov South Kazakhstan
State University.

Kuderinova K. – Doctor of Philological Sciences, Professor of A. Baitursynov Institute of Linguistics.

Brent Davis – PhD, Associate Professor of WestCliff University /the U.S.A./

Shnah-Daven Fatima – PhD University Of Aix-Marseille /France/

Shaban Ali-Ali – PhD Kair University /Egypt/

Academic Editors: Sarsenbay Zh.A. – doctoral student, Al-Farabi KazNU

Aitqazy S.S. – PhD, Abay KazNPU

Bolat A.Zh. – candidate of Philological Sciences, associate professor,
Abylkas Saginov Karaganda Technical University

Akimeshova Zh.A. – candidate of Philological Sciences, Al-Farabi KazNU

Executive Secretary: Kydyrbayeva G.B. – doctoral student, Abay KazNPU

**The journal is issued and registered by the Ministry of Information and Public Development of the
Republic of Kazakhstan. November 20, 2019 certificate NKZ 57 VPY00017336.**

Periodicity 4 times a year

**МАЗМҰНЫ
СОДЕРЖАНИЕ
CONTENT**

I. СҰХБАТ. ИНТЕРВЬЮ. INTERVIEW

1. Интервью	7
2. Поздравительная речь.....	16
3. Кабдулова К., Тунгатова Г. Жаңа тұрпатты педагогтің көп салалы қызметі: лингвист-ғалым, екі тілді оқытушы, профессор-зертеуші.....	17
4. Өмірі өзгеге өнегелі ұстаз	26
5. Өмірін өнерменен өрнектеген ұстаз.....	28

**II. ШЕТТІЛДІК БІЛІМ БЕРУ.
ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ.
FOREIGN LANGUAGE EDUCATION.**

1. Чалиева А.Р., Танкибаева М.Х. Шет тілін оқытудағы контекстік оқыту технологиясы.....	31
2. Масимова А.Б., Курмамбаева Ж.Б. Шеттелдік білім берудегі мәдениеттер диалогын ұлттық әдет-ғұрыптарға негіздеп оқыту	38
3. Жанұзақова Г.А., Смағұлова А.С., Жұмабаева А.С. Шетел тілдерінің оқытудағы әдістемелері.....	42

**III. МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ЖӘНЕ АУДАРМА.
МЕЖКУЛЬТУРАНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ПЕРЕВОД.
INTER CULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION.**

1. Тусупова А.К., Искакбаева А.А. Применение контекстно-логического анализа при аудиовизуальном переводе	54
2. Smagulova A.S., Tastanova R.B. Problems of translation of phraseological units in texts of media discourse and cinematography	64
3. Смағұлова К.К., Алимжан С.Р. Мәдениетаралық коммуникацияда аудармашының рөлі.....	70
4. Смағұлова А.С., Муратбек Н., Өтепова А. Саяси көшбасшылардың сөйлеген сөздеріндегі ілеспе аударма процесіндегі қателер.....	75

**IV. КОГНИТИВТІК ЛИНГВИСТИКА. ПСИХОЛИНГВИСТИКА.
ЖАҢА ҚАЗАҚ ӘЛПБИ.
КОГНИТИВНАЯ ЛИНГВИСТИКА. ПСИХОЛИНГВИСТИКА.
НОВЫЙ КАЗАХСКИЙ АЛФАВИТ.
COGNITIVE LINGUISTICS. PSYCOLINGUISTICS.
QAZAQ NEW ALPHABET.**

1. Салқынбай А.Б. Абай – қазақ рухани құндылықтарының темірқазығы.....	82
2. Maksut S.R., Tankibayeva M.Kh. Problem of introducing students to spiritual and aesthetic education.....	90
3. Токсеитова А.Е., Юлдашева В.А., Төлеубекова М.Н. Суггестиялық коммуникация теориясы	86
4. Асканбаева Ж.Б. Шығармашылықты жобаға енгізудің бір құралы - ақыл-ой картасын жасау әдісі.....	101
4. Қабылғазина К., Қуаш Р. Мәденибірлікті қалыптастырудағы журналистиканың рөлі	116

САЯСИ КӨШБАСШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕГЕН СӨЗДЕРІНДЕГІ ІЛЕСПЕ АУДАРМА ПРОЦЕСІНДЕГІ ҚАТЕЛЕР

ERRORS IN THE PROCESS OF SIMULTANEOUS INTERPRETING IN THE PROCESS OF POLITICAL SPEECHES

ОШИБКИ В ПРОЦЕССЕ СИНХРОННОГО ПЕРЕВОДА В ВЫСТУПЛЕНИЯХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ЛИДЕРОВ

Смагулова А.С.¹, Муратбек Назия² Өтепова Айымгүл³

¹филология ғылымдарының кандидаты, дипломатиялық аударма кафедрасының доценті
халықаралық қатынастар факультеті әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Алматы, ,
0500022 Қазақстан

e-mail: aigerim_0715@mail.rusmagulova.aigerm@kaznu.kz

²филология ғылымдарының магистранті, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің халықаралық қатынастар факультеті дипломатиялық аударма кафедрасының оқытушысы, қ., Қазақстан

e-mail: oterova.aiymgul@gmail.com

Осы мақала саяси көшбасшылардың өткен кездесулерде сөйлеген сөздерін ілеспе аударма жасау барысында кеткен қателерді талдауға арналған. Авторлардың назарында ілеспе аудармада кездесетін қателер болды, негізгі ақпаратты қандай да бір дәрежеде бұрмалауға жол бермеу. Анықталған қателер үш түрге жатқызылды: нақты ақпаратты беру қателері және референциалдық қателер; түпнұсқаның логикасын бұрмалауға әкелетін қателер; стилистикалық бұрмалау. Аталған факторлар түпнұсқа тілдегі ақпараттың қазақ тіліне бұрымаланып аударылуына әсер етіп, ақпаратты қабылдаушы тарапынан қате түсініктің қалыптасына әкеліп соқтырады. Материал ретінде британдық саясаткер, 2016 және 2019 жылдар аралығында Ұлыбритания және Солтүстік Ирландия Біріккен Корольдігінің премьер министрі қызметін атқарған Тереза Мэйдің жиындар мен конференцияларда сөйлеген сөздеріне және оның ағылшын тілінен қазақ тіліне жасалған ілеспе аударма. Ілеспе аударманы Дипломатиялық аударма кафедрасының 2 курс магистранттары жасады.

Жалпы синхронды аударма көп жағдайда өзінің ерекшелігіне байланысты аударма қателерінің пайда болуына бейім. Бұл ретте, шамасы, халықаралық қатынастар саласындағы аудармашы ерекше мәртебеге ие және оған жекелеген жағдайларда одан ауытқуға мүмкіндік беретін дипломатиялық өкілеттіктер өнімді мемлекетаралық диалогты қолдау мақсатында түпнұсқаның мазмұны.

Түйінді сөздер: аударма, ілеспе аударма, аударма қатесі, дипломатиялық дискурс

This article is devoted to the analysis of translation errors arising in the process of simultaneous interpreting of the summit of political leaders. The authors focused on translation errors which in one way or another cause the distortion of the information in the text transmitted to recipients on the respective sides. Identified errors were assigned to three types: errors of the factual information

aspect; errors leading to logic distortions of the original; errors leading to stylistic distortions. It is planned to analyze the mistakes made by politicians in the simultaneous translation of their words from English to Kazakh. As a material, a simultaneous translation of the speeches of the British politician, Theresa May, who served as prime minister of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland between 2016 and 2019, at meetings and conferences, and her translation from English into Kazakh. Simultaneous translation was performed by 2nd year undergraduates of the Department of diplomatic translation. In general, simultaneous interpretation is largely susceptible to the occurrence of translation errors due to its specific nature. At the same time, most likely, the interpreter in the field of international relations has a special status and diplomatic capabilities that allow him in some cases to deviate from the contents of the original in order to maintain a productive international dialogue.

Keywords: translation, simultaneous interpretation, translation error, diplomatic discourse.

Настоящая статья посвящена анализу переводческих ошибок, возникающих в процессе синхронного перевода встречи политических лидеров на высшем уровне. В фокусе внимания авторов находились переводческие ошибки, ведущие в той или иной степени к искажению информации для реципиентов. Выявленные ошибки были отнесены к трем типам: ошибки передачи фактической информации и референциальных значений; ошибки, приводящие к искажению логики оригинала; ошибки, приводящие к стилистическим искажениям. В статье рассматривается анализ высказываний политиков на ошибки, допущенные при синхронном переводе с английского языка на казахский язык. В качестве материала приводится синхронный перевод выступления британского политика Терезы Мэй, занимавшей пост премьер-министра Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии в период с 2016 по 2019 годы, на собраниях и конференциях и ее выступления с английского на казахский язык. Синхронный перевод выполнен магистрантами 2 курса кафедры дипломатического перевода. В целом, синхронный перевод в значительной степени подвержен ошибкам перевода из-за своей специфики. В то же время, скорее всего, переводчик в области международных отношений обладает особым статусом и дипломатическими возможностями, которые позволяют ему в некоторых случаях отклоняться от содержания оригинала в целях поддержания продуктивного международного диалога.

Ключевые слова: перевод, синхронный перевод, ошибка перевода, дипломатический дискурс.

КІРІСПЕ

Ілеспе аударма ауызша аударманың басқа түрлерімен салыстырғанда әлдеқайда жас мамандық болып есептеледі. Аталған аударма түріне сұраныс 20-ғасырдың басында, Ұлттар Лигасы (1919 ж.), БҰҰ (1945 ж.) және т.б. халықаралық ұйымдардың пайда болуымен байланысты. Ілеспе аударма түрін қолдану идеясын алғаш болып американдық кәсіпкер Эдуард Филейн ұсынған. Ұлттар Лигасы аясында болатын конференция және кездесулерде қолданылып жүрген ізбе-із аударма уақытты алатынын байқап, кәсіпкер мәселенің шешімін іздей бастаған. 1925 жылы Эдуард Филейн Ұлттар Лигасының хатшысына уақытты үнемдеуге көмектесетін аударма түрін, яғни ілеспе аударманы ұсынып, хат жазады. Дегенмен бұл аударма

түріне көшілік сынмен қарап, сенімсіздік танытты. Уақыт өтке келе, Екінші Дүниежүзілік соғыстан кейін, 1945-1946 жылдары Нюрнберг процесі кезінде ілеспе аударманың қарқынды қолданысқа еніп, тиімділігін ақтап шықты. Нюрнберг процесінің өзі ұзақ уақытқа созығандықтан, осы уақытқа дейін қолданыста болған ізбе-із аударма қолайсыз деп танылып, процессті ұйымдастырушылар ілеспе аудармаға жүгінді. Ілеспе аударманың дамуына әсер еткен тағы бір фактор – заманға сай техникалық мүкіндіктердің дамуы. Ілеспе аударма арнайы техникалық жабдықтарды талап етеді: аудармашыға арналған бутка, микрофон, құлаққап. Ілеспе аударма - спикерден екі немесе үш секунд қана қалып, ақпаратты аударатын, ауызша аудармадағы күрделі аударма түрі болып есептеледі.

Айтып кеткеніміздей, ілеспе аударма сала ретінде жас және зерттелмеген сұрақтар бар. Сала бойынша алғашқы зерттеулерді А.Ф. Ширяев, И.А. Зимняя мен Г.В. Чернов, М.Я. Цвиллинг, Д. Селескович, А.Д. Швейцар, З.А. Кочкина, Б.А. Бенедиктов, А.Ш. Барик, Д. Гервер, Л. Виссон сияқты аудармашы-ғалымдар жүргізген. Зерттеушілер ілеспе аударма барысында жалпы механизмдерді, когнитивті үдерістерді және қолданылатын техникалар мен стратегияларды т.б. мәселелерді қарастырды.

Ілеспе аударма барысында бірнеше когнитивті механизмдер іске қосылады: ақпаратты қабылдау, ақпаратты түсіну, болжау механизмі, екі тілде ойлау механизмі, аударма жасау механизм және аударманы жүзеге асыру механизмдері. Ілеспе аударма ойдағыдай шығу үшін оны орындаушы тек қана костілді маман емес, екі халықтың мәдениетін, тарихын, менталитетін, ұлттық психологиясын жақсы білетін, дикциясы анық, дауысы тартымды, сөйлеу ырғағын мағынамен тікелей байланыстырып өзіне бағындыратын, сөзге шешен болуы міндетті [1, 87б.]. Десекте, ілеспе аударма жасау барысында уақыттың тапшылығына байланысты қате аударма жасау орын алып жатады.

МАТЕРИАЛДАР МЕН ӘДІСТЕРДІҢ СИПАТТАМАСЫ

Ілеспе аударма (IA) аударма қызметінің ең күрделі түрлерінің бірі болып табылады. Қазіргі ғылыми әдебиеттерде бірлескен кәсіпорын «Ауызша аударма түрлерінің бірі, бір уақытта белгілі мәтінді аудару, кәсіби аударма түрлерінің бірі» деп түсініледі [1,80], «аударма өнерінің шыңы» [2,860]. Өзінің мәні бойынша, ілеспе аударма психологиялық процесс болып табылады, онда үш негізгі кезең ерекшеленеді: ұғымды түсіну, түсіну және қалыптастыру, қабылдаушы мәдени модельдің тілдік жүйесі арқылы беру, қалпына келтіру.

Аударма іс - әрекетінің бірінші кезеңі, атап айтқанда шет тіліндегі мәтінді қабылдау-бұл

мидың және сезім мүшелерінің аналитикалық және Синтактикалық функцияларын бір уақытта орындауға негізделген күрделі сенсорлық ойлау процесі. Түсіну ойды қалыптастыру және тұжырымдау арқылы, яғни ішкі сөйлеу арқылы жүзеге асырылады [3,171]. Негізгі мәселе - қандай да бір тілдің көмегімен түсіну жүзеге асырылады және оның ағымының интенсификация дәрежесі қаншалықты жоғары. Тілдік құралдарға келетін болсақ, түсіну түпнұсқа тілінің құралдарымен немесе сөйлеу әрекетінің осы түрін жоғары деңгейде – аударма тілінде, ал аудармашының жоғары шеберлігімен – ішкі жеке пәндік - схемалық семантикалық код құралдарының көмегімен жүзеге асырылуы мүмкін [3,173].

Аударма процесінің екінші кезеңі-болашақ ақпараттың негізгі мағынасын қалыптастыру. Басқаша айтқанда, осы кезеңде «мағына - идея» өзара байланысын, сондай – ақ қайта кодтауды негіздеу қажеттілігі туындайды. Егер түсіну қайта аударма тілінде жүзеге асырылса, онда мағынаны қалыптастыру бір уақытта болады және идеяны қалыптастыру, ал түсіну процесі қайта кодтау процесін қамтиды [4,37].

Аударма қызметінің үшінші, соңғы кезеңінде мәлімдеме көрсетіледі, оны аударма тілінің көмегімен қалпына келтіру жүзеге асырылады. Бірлескен кәсіпорында сөйлеу іс - әрекетінің әр кезеңін жүзеге асыру қайта құру құзіреттілігін қалыптастырудың жоғары деңгейін талап етеді. А. Тараков БК-ның келесі ерекшеліктерін атап өтті:

1) дискурсты бір уақытта қабылдау, декодтау және көбейту қабілетсіздігінен туындаған психологиялық ыңғайсыздық;

2) түпнұсқа мәтініне қайта жүгінудің болмауынан туындаған психологиялық тосқауыл, сөйлеуді тоқтата тұру, түсініксіз тіркестерді, сөздерді қайталау мүмкіндігі;

3) дыбысталған мәтінге түзетулер енгізу, анықталған қате түсіндірулерді жою мүмкіндіктерінің болмауы;

4) сөйлеудің тым жылдам қарқынына, сөйлеушінің шатастығына, сөйлеу ақауларына байланысты қате түсіндірудің пайда болу мүмкіндігі [1,88].

Бірлескен кәсіпорынның атрибутивті, маңызды сипаттамалары аударма құзіреттілігінің қалыптасу деңгейіне қойылатын жоғары талаптарды алға тартады, бүгінде олар көбінесе басқалармен сөйлеу циклдары үшін тілдік қауымдастық мүшесіне қажет нақты дағдылардың жиынтығын түсінеді [5,214]. Әр түрлі авторлардың ерекшеленген дағдыларының тізімі сәйкес келмейді және барлығы бірдей нақты белгіленбейді, бұл осы ақыл - ойлардың объективті көптігімен және олардың дұрыс иерархиясының болмауымен байланысты. Атап айтқанда, А. Тараков БК-ны сәтті жүзеге асыру үшін қажетті келесі дағдыларды атайды:

- 1) БК-ның өзіндік ерекшеліктеріне дайындық;
- 2) сөйлеушінің сөзіне назар аударма білу;
- 3) бірнеше міндеттерді назарға ала білу;
- 4) күрделі коммуникациялық жағдайлардан шығу жолын таба білу;
- 5) жылдам әрекет ету дағдылары;
- 6) психикалық тыныштық, шыдамдылық;
- 7) жылдам ойлау, тұжырымдаманы тұжырымдау [5,214]. Өз кезегінде

Р. Сеттон мыналарды атайды-аударма құзіреттілігінің модельдері:

1) лексемалардың «жеке семантикалық реңктерін» білуден тұратын прагматикалық және социопрагматикалық, оның ішінде сөйлеу мінез - құлық стратегияларын, дискурсты модельдеу ережелерін белгілі бір тарихи даму кезеңінде қабылданған функционалды стильдің талаптарына сәйкес білуді қамтитын лингвистикалық құзіреттілік;

2) ақпараттық хабарламалардың нақты тақырыбын түсіну және келесі аудару үшін қажетті жалпы білім;

3) ақпараттық деректерді қабылдау, түсіндіру және көбейту дағдылары, стратегиялары [6,113].

Халықаралық дипломатия саласында ілеспе аударма барасында қате аударма жасау, әлемдік қоғамдастықта күрделі мәселелерді туындатуы мүмкін. Сол себепті, дипломатиялық аударма аясында қате аудармаларды зерттеп, талдау өзекті мәселе. Зерттеу пәні ретінде дипломатиялық аударма саласында жасалған ілеспе аудармадағы қателіктер. Зерттеу мақсаты ретінде ағылшын саясаткерлерінің сөздерін қазақ тіліне аудару барысында жасалған қателіктерді анықтап, талдау жасау.

ТАЛҚЫЛАУ

Дипломатия саласында аударма жасайтын аудармашы саланың тілдік ерекшелігіне, яғни тілдік клише, фразеологизм, кірме сөздер және неологизм сөздерге назар аударып, сонымен қатар, дипломатия саласында ілеспе аударманы сәтті жасау үшін тарих, мәдениет, халықаралық қатынастар және т.б. салаларда аялық білім мен біліктілігі мол болуы қажет. Саяси аренада ілеспе аударма жасау барысында, мемлекетаралық түсініспеушілікке әкелген немесе қате түсінік қалыптастырған ілеспе аудармалар орын алған. Солардың бірі, аудармашыларға жақсы таныс жағадай Никита Хрущевтің қате аударылған сөзі. 1956 жылы КСРО-ның бас хатшысы Никита Хрущев Польша елшілігіндегі қабылдауда американдықтардың тарапына «Мы вам покажем кузькину мать» деген фразеологизімді қолданған. Бұрын соңды естімеген бұл фразеологизімді ілеспе аудармашы «we shall show you Kuzka's mother» деп аударды, «Kuzka's mother» сөзін ядролық қару ретінде қабылдаған американдықтар, қоғамда резананс тудырды. Әрине, кейін Хрущев бұл сөзі үшін өз тарапынан кешірім сұрап «капитализм өзінің жұмысшы табын жояды» деген мағынада айтылғанын түсіндірген. 1977 жылы демократ Джими Картер АҚШ болған президенттіке сайлауда жеңіске жетіп, сол жылы желтоқсанда Польша еліне ресми сапармен барды. Бірақ, Ақ үйде 17 аудармашы болса да, поляк тілінен жетік меңгерген аудармашы

болмаған. Деседе, поляк тілін жақсы меңгерген деген сеніммен аудармашылардың бірі Президенттің сөзін аударуға бел буды. Джими Картердің сөйлеген сөзі басында аса қиындық тудырмады, бірақ Президенттің соңғы «when I left the United States» сөзін аудармашы «мен АҚШ-тан мәңгі кеткенде» деп аударды. Өз кезегінде тыңдарман қауым «Ол мәңгілікке АҚШ-тан кетіп, Польшаға өмір сүруге келді» деп түсінеді. 2019 жылы Нью-Йорктегі БҰҰ Бас Ассамблеясының 74-сессиясының Төрағасы Тиджани Мухаммада-Банде ««I want thank you, to thank both Presidents — Nazarbayev... former President Nazarbayev and President Tarja Halonen for championing The Comprehensive Nuclear Test Ban Treaty Group of Eminent Persons» - «Я хочу поблагодарить вас, поблагодарить обоих президентов — Назарбаева... бывшего президента Назарбаева и президента Тарью Халонен за чемпионство Группы видных деятелей Договора о всеобъемлющем запрещении ядерных испытаний»[2]. Ілеспе аударма ағылшын тілінен орыс тіліне аударылған. Дәл осы сөзде in championing сөзін аудармашы аталған тұлғаларға «бейбітшілік чемпиондары» деген атақ берілді деген мағынада аударылып, аударманы естіген қазақ БАҚ өкілдері «Елбасына бейбітшіліктің чемпионы атағы берілді» деп жаза бастады. Дегенмен аударма дұрыс емес екендігін factcheck.kz парақшасында талданған. Ақпарат көзіне сүйенсек in championing- қолдау көрсету мағынасында аударылуы тиіс делінген. «Я хочу поблагодарить вас, поблагодарить обоих президентов — Назарбаева... бывшего президента Назарбаева и президента Тарью Халонен за поддержку (работы — Прим. ред.) Группы видных деятелей по Договору о Всеобъемлющем запрещении ядерных испытаний». Көрсетілген мысалдар ілеспе аударма барысында орын алған және қате ілеспе аударма тыңдарман тарапынан қандайда бір жағдайға байланысты қате түсініктің қалыптасуына әсер етеді. Дәл осындай қателік саяси аудармада

мемлекеттер арасындағы қақтығыстарға себеп болуы мүмкін.

Мақалада Британдық саясаткер, 2016 және 2019 жылдар аралығында Ұлыбритания және Солтүстік Ирландия Біріккен Корольдігінің премьер министрі қызметін атқарған Тереза Мэйдің жиындар мен конференцияларда сөйлеген сөздеріне және оның ағылшын тілінен қазақ тіліне жасалған ілеспе аудармаға талдау. Көп жағдайда бұрынғы премьер министр Ұлыбританияның ішкі саясаты мен Брекситтен шығуы туралы және меритократия тақырыптарында сөз сөйлеген.

Ілеспе аудармаларды талдау барысында, аудармашы тарапынан кеткен қателіктердің себептері қарастырылды. Сол себептердің бірі аялық білімнің аздығы екеніне көзіміз жетті. Мысалдар: «And that is why the UK has over 70 years been such a pioneering supporter of these organizations and more. Even more importantly, they risk the confidence and faith of those who rely upon the blue helmets, who rely upon that sign I stand in front of today coming to their aid in the darkest of hours» (<https://www.youtube.com/watch?v=CCdvdz5Dijc>) - «Бұданда маңыздысы көк шлемдерге сенім артатын және осы белгіге сенетіндерге солардың сенімі мен тәуекел ете отырып, біздің қауіпті сағаттардаолардың көмегіне жүгінетіміз осыларға сенетімізде» Аудармашы жіберген қателік «the blue helmets» - «көк шлемдер» деп тікелей аударуында. The blue helmets -БҰҰ бейбітшіл әскерлері деген сөз. Аударманы оқи отырып, осы сөздің мағынасына аудармашының аялық білімінің таяздығын байқаймыз.«We, the nations of the UN, need to give the Secretary-General our backing for these reforms and as an outward-looking global Britain and thesecond biggest funder of the UN the UK will remain committed to spending 0.7% of GNI on development and humanitarian support»(<https://www.youtube.com/watch?v=CCdvdz5Dijc>)- «... біз алдағы уақытта гуманитарлық көмектер мен оның дамуына жалпы ішкі өнім 0,7% беретін боламыз». Аудармада Gross national income (GNI)

сөзін «жалпы ішкі өнім» деп айтарлықтай үлкен қате жіберілген. Екі сөзді жеке талдайтын болсақ, Gross National Income - Жалпы Ұлттық Өнім: бір елдің нарықтық баға бойынша есептелген, жыл бойы шығарған дайын өнімі. Ал, Жалпы Ішкі Өнім ағылшын тілінде Gross Domestic Product - мемлекет территориясындағы барлық өндірушілердің белгілі бір кезең ішінде өндірген түпкі тауарлары мен көрсеткен қызметтерінің нарықтық құнын білдіретін жиынтық көрсеткіш. Ақпараттың қате аударылуына себеп болған аялық білімнің жоқтығы.

Глессе аударма барасында қате аударма жасауға себеп болатын тағы бір фактор, сөздің немесе терминдердің нақты аудармасын білмеу, сөздік қордың аздығы. Оған мысалдар: «It's not simply because our history and culture is profoundly internationalist, important though that is» (<https://www.youtube.com/watch?v=o0rRnTFJsZU>)- «Бұның себебі біздің тарихымыз бен мәдениетіміз халықаралықарылық деңгейде болғандығы үшін ғана емес, дегенімен мәселе онда емес. Аударманы талдайтын болсақ, аударманың бұрмаланғаны байқалады. Қателік – «internationalist» - «халықаралықарылық деңгейде», яғни Британия тарихы мен мәдениеті халықаралық деп қате аударма берілген. Қазақ тіліндегі баламасы «ұлттаралық»; «You can respond by trying to hold things together by force, tightening a vice-like grip that ends up crushing into tiny pieces the very things you want to protect» (<https://www.youtube.com/watch?v=FDyZ8trge2E>) - «Сіз өзіңіз қорғағыңыз келетін заттарды күштеп ұстауға тырысып, жұдырығыңызды қатты қысып, жаныңызды шүберекке түйіп жауап берсеңіз болады». Сөйлемдегі негізгі мағына қиындықтарға төтеп беру туралы айтылған. «Жауап беру» сөзі сөйлемнің мағынасына сай келмей, түпнұсқа мағынасын дұрыс ашпай тұр;

Қате аудармаға әсер еткен келесі фактор, translator's false friend әдісі. Яғни түпнұсқа тілінде және аударма тілінде сөздің фонетикалық формасы ұқсас болып көрінетін,

бірақ шын мәнінде мағынасы мүлдем басқа. Дәл осындай сөздер аудармашыны қателесуі мүмкін. Мысалыға: «Three ways you can give reassurance to others If you go to a big mass event...» (UK Prime Minister Boris Johnson COVID-19 Press Conference Transcript April 5 - Rev) - Егер сіз бұқаралық іс-шараларға барғыңыз келсе, коронавирус жұқтырмағаныңызды 3 түрлі әдіс арқылы дәлелдеуіңіз керек болады— Түпнұсқадағы a big mass сөзі 1-ші аудармада бұқаралық деп қате аударылған. Мүмкін mass сөзі mass media сөзімен қателесіп, translator's false friends орын алған шығар. Бұқаралық сөзі ақпарат сөзімен тіркесіп келеді, сондықтан көпшілік жиналған жиында гендұрыс нұсқа.

Аудармаларды талдау барысында, түпнұсқа тілдегі сөйлемнің дұрыс аударылмауына қажетті трансформациялардың қолданылмауында екені анықталды. Мысалыға: «If you're black, you're treated more harshly by the criminal justice system than if you are white» <https://www.youtube.com/watch?v=FDyZ8trge2E>— «Егер сіз қара болсаңыз, қылмыстық үкім ақтарға қарағанда сізге қаталырақ болады». Сөйлемде қара және ақ нәсілді адамдар жөнінде айтылып тұрғаны анық, бірақ аудармашы тарапынан «нәсіл» сөзі қолданылмағандықтан, аударма дөрекі мағынада берілді. Дәл осы тұста «қосу» тәсілі қолданылса, аударма сәтті шығар еді. «It's not simply because our history and culture is profoundly internationalist, important though that is» (<https://www.youtube.com/watch?v=o0rRnTFJsZU>) - «Бұның себебі біздің тарихымыз бен мәдениетіміз халықаралықарылық деңгейде болғандығы үшін ғана емес, дегенімен мәселе онда емес» «Important though that is» - «мәселе онда емес» аударманы талдайтын болсақ, сөйлем мағынасы бұрмаланып, антонимдік аударма берілген. Аталған аударма тәсілі бұл аудармада қисынсыз.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қорытындылай келе, ілеспе аударма ХХ ғасырдың ортасында жеке сала ретінде пайда болған, қысқа аралықта ілеспе аудармада жалпы механизмдерді, когнитивті үдерістерді және қолданылатын техникалар мен стратегиялары аудармашы-ғалымдар тарапынан қарастырылған, десе де зерттелмеген сұрақтары бар. Соның ішінде, ағылшын тілінен қазақ тіліне ілеспе аударма жасау үдірісі, екі тіл арасындағы ерекшеліктері де зерттеуді талап етеді. Мақалада қарастырылған негізгі мәселе, ілеспе аударма барысында аудармашы тарапынан кететін қателіктер талданды. Талдау материалдары ретінде 2 курс магистранттарының аударған Тереза Мэйдің сөйлеген сөздері. Нәтижесінде, ілеспе аудармада қате аударма жасауға әсер еткен факторлар: аялық білімнің аздығы, сөздер мен терминдердің аудармасын жеткілікті білмей және қажетті трансформацияларды қолданбау екендігі анықталды. Аталған факторлар түпнұсқа тілдегі ақпараттың қазақ тіліне

бұрымаланып аударылуына әсер етіп, ақпаратты қабылдаушы тарапынан қате түсініктің қалыптасына әкеліп соқтырады. Осылайша, ілеспе аударманың ерекшелігін ескере отырып, аудармашының сөйлеуінде тілдік жүйенің әртүрлі деңгейлерін талап ететін және экстралингвистикалық және интралингвистикалық факторлармен сипатталатын нормадан ауытқулар болуы мүмкін деп қорытынды жасауға болады. Жалпы алғанда, қателерді семантикалық және тілдік деп жіктеуге болады, ұсынылған санаттардың әрқайсысы аясында кіші түрлері ерекшеленеді. Семантикалық қателер - бұл түпнұсқа ақпаратының өзгеруі немесе қабылданбауы, алушыға дұрыс емес ақпарат беретін нормадан ауытқулар. Тілдік қателер түпнұсқаның тұжырымдамалық мазмұнына іс жүзінде әсер етпейді, негізінен аудиторияның оны қабылдайтын мәдени модельді қабылдауына әсер етеді. Әрине, нормадан бұл ауытқулар толық емес және одан әрі егжей-тегжейлі зерттеуді қажет етеді.

Әдебиет тізімі

1. Аударманың өзекті мәселелері // Құраст: С.Құлманов. – Алматы: «Palitra-Press» - 2015, 296 б. 87 б
2. Жабагиева Г.З. Виды переводов // Успехи современного естествознания. 2015. №1 – 5. С. 867 – 869.
3. Дармодохин С.В. Из истории переводаческого дела // Историческая и социально-образовательная мысль. 2013. №6. С. 171 – 173.
4. Зимняя И.А. Психологический анализ перевода как вид речевой деятельности // Вопросы теории перевода: сб. науч. статей. М.: МГПИИЯ, 1978. С. 37 – 49.
5. Швейцер А.Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты: учебное пособие. М.: Наука, 1988. 214 с.
6. Василевич А.П. Проблемы измерения языковой компетенции // Лингвистические основы преподавания языка. М.: Наука, 1983. С. 113 – 136.
7. Setton R. A Pragmatic Theory of Simultaneous Interpretation / doctoral dissertation, Ann Arbor, Michigan, 1997. 124 p.
8. https://kk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BB%D0%B5%D1%81%D0%BF%D0%B5_%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B0_%D2%9B%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%8B%D0%BB%D0%B0%D1%82%D1%8B%D0%BD_%D1%82%D3%99%D1%81%D1%96%D0%BB%D0%B4%D0%B5%D1%80
9. <https://factcheck.kz/fact-checking/fastchesk/pravda-li-cto-nursultan-nazarbaev-udostoilsya-statusa-chempiona-za-mir-svobodnyj-ot-yadernyx-ispytanij/>
10. <https://www.youtube.com/watch?v=CCdvdz5Dijc>
11. <https://www.youtube.com/watch?v=FDyZ8trge2E>
12. UK Prime Minister Boris Johnson COVID-19 Press Conference Transcript April 5 - Rev
13. <https://www.youtube.com/watch?v=FDyZ8trge2E>
14. <https://www.youtube.com/watch?v=o0rRnTFJszU>

ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІНІҢ ОҚЫТУДАҒЫ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ

МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

METHODS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES

Жанұзақова Г.А

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
халықаралық қатынастар факультеті,
дипломатиялық аударма кафедрасының аға оқытушысы, Алматы, Қазақстан.

Смағұлова А. С.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті,
халықаралық қатынастар факультеті, дипломатиялық аударма кафедрасының доценті

Жұмабаева А. С.

Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық университеті,
шығыс филология кафедрасының оқытушы

Түйіндеме. Бұл мақалада тіл- тек қарым-қатынас және танымдық қызмет атқаратын құрал ғана емес, сондай-ақ ұғым-тіл-мәдениет жиынтығынан құралатын, тұтас дүние жөніндегі мол мағлұмат беретін ұлттық мәдени код, қор, мәдени ақпарат көзі ретінде танылады. Себебі адамға рухани, интеллектуалдық, әлеуметтік мүмкіндіктерден туындайтын аса мол алуан түрлі ақпарат тілдік арналар арқылы беріледі. ...тіл мен мәдениет – екі түрлі семиотикалық жүйеде танылғанымен, бір-бірін толықтыратын, өзара тығыз байланысты тұтас жүйе. ...қоғамдық фактордың мәдени тұғырға көтерілуіне оның қоғамда әлеуметтік мәнге ие болуының ықпалы зор. Ал оның іске асуында тілдің коммуникативтік қызметі ерекше. Сол себепті де тек бір қоғамның өз ішінде ғана емес, мәдениетаралық, елтанымдық қатынаста да бір этностың мәдениеті екінші этносқа оның тілдік таңбалары арқылы баяндалады.

Шет тіліне, үйреніп жатқан тілдерде сөйлейтін ұлттың мәдениетіне деген оң қарым-қатынас. Шет тілдік білім беру құралы, тілін үйреніп жатқан елдердің мәдениетін, тарихын, реалия және салт-дәстүрлерін білу қажеттілігі, оқушыларды мәдениет диалогтарына қатыстыру, жалпыадамзаттық мәдениет дамуындағы ұлттық мәдениет жетістіктерімен танысу, туған тілдің рөлі және басқа ұлттың мәдениетін меңгеру.

Кілтті сөздер: коммуникативтік құзыреттілік, әлеуметтік-мәдени, елтанушылық білім, тілдік құрылым, тұлғааралық қарым-қатынас

Жұмыстың жалпы сипаттамасы. Қазіргі таңда бүкіл әлемдегі өркениетті дамыған елдердің басты көңіл бөліп отырған мәселесі – оқытудың жаңа технологияларын қолдану арқылы оқушыға жалпы жан-жақты, дәстүрлі әдістермен, әлемдік деңгейдегі озық технологиялармен салыстырылған, өмір тәжірибесіне ұштастырылған терең білім беріп, білікті маман даярлау.

Бүгінде тілдердің көпшілігі бойынша бар оқу-әдістемелік кешендерде оқыту мазмұнын әлеуметтік-мәдени компонентпен толықтыру бойынша толық бағдарлама болмағандықтан, шеттілдік мәдениеттің бір бөлігі ретінде шет тілін меңгеру нәтижелерінің сәтті болуы көбінесе оқытушының кәсіби дайындығына (оның елтанушылық материалды қаншалықты меңгергеніне және оны жұмыста қаншалықты тиімді пайдаланатынына) байланысты.

Осыған орай тәжірибенің барлық кезеңдерін өткізіп сабақтардың нәтижелерін шығаруды ұйғардық. Лингвистикалық-елтанушылық материалдардың студенттердің әлеуметтік-мәдени білімін арттыруға, шет тілін үйрену мотивациясын көтеруге ықпалы зор деген тұжырымға келдік. Француз және испан тілдеріндегі сөйлемдердің грамматикалық жағынан дұрыс құрылуына ерекше назар аударылды: қателердің бар-жоғы, сөздердің дұрыс орналасу тәртібі, сөйлемнің құрылысын сақтау. Біздің міндетіміз зерттеу жүргізгеннен кейін шет тілін үйрену мотивациясының қандай деңгейге жеткенін анықтау және анықтау тәжірибесі мен бақылау тәжірибесінің нәтижелерін салыстыру болды.

Кіріспе. Түрлі оқу орындарында түрлі оқыту стратегияларының тексеріліп жатқаны – өте маңызды қадам. Себебі әдістемелік шешімдердің балама нұсқалары неғұрлым көп болған сайын жалпы пәнді оқыту жолдарының жаңа түрлерін іздеу соғұрлым нәтижелі болмақ. Бұл ретте шет тілдерін

оқытудағы түбегейлі өзгерістердің негізгі мәселесі – оқыту мақсатын, сондай-ақ соған сай оқыту мазмұнын анықтау мәселесі. Оларды анықтаған кезде тек тілді ғана емес, сонымен қатар шеттілдік мәдениетті оқыту идеясы ең тиімді жол болып табылады. Бір жағынан, оқыту мақсаты көпшіліктің әлеуметтік сұранысын көрсетіп, көпшіліктің басты қажеттіліктерінен туындаса, екінші жағынан, осы оқыту мақсатының өзінен бүкіл оқыту жүйесі туындайды, оқыту мазмұны да, оны ұйымдастыру жолы да айқындалады [3].

Бұл бағыттың коммуникативтік жағының күшеюі шет тілін оқыту мақсаттарының түрі мен оқыту мазмұнының түрі өзгеруінен байқалады. Осы салада көп зерттеу жүргізген орыс ғалымы Е.И. Пассов пен басқа да зерттеушілер мынадай жүйелілікті алға тартады: шет тілін оқыту; шет тілінде сөйлеуді үйрету; шет тілінде сөйлеу әрекетін үйрету; қарым-қатынасқа үйрету.

Оқыту процесінің барлық аспектілері тең дәрежеде қарастырылса ғана, яғни тіл үйренушінің жеке тұлғасының қалыптасуында маңыздылығы тең болса ғана шет тілі оқу пәні ретінде өз қызметтерін толық орындай алады [4].

Прагмалингвистика деректерінің негізінде және шет тілінің әлемдік қауымдас-тықтағы қарым-қатынас жасау және өзара түсінісу құралы ретінде өзгергенін назарға ала отырып, қазіргі әдістемеді тіл үйретудің прагматикалық аспектілерін күшейту қажет екені ерекше аталып өтеді. Бұл дегеніміз, оқытқан кезде шет тілінде қарым-қатынас жасауды меңгеруде сапалы нәтижелерге қол жеткізу ғана емес, сонымен қатар шеттілдік мәдениетті үйренудің және сол тілде сөйлеушілерді танудың нақты жолын іздеу маңызды деген сөз. Бұл жерде тек тіл білу ғана емес, тілді нақты қарым-қатынас барысында пайдалана алу, яғни тілді іс жүзінде меңгеру, демек, «прагматикалық мәдениетті

таралық құзыреттіліктің» дамуы туралы сөз болып отыр.

Жалпы, шет тілін үйрену деңгейінің стандарты бойынша тіл үйренушінің коммуникативтік құзыреттілігінің қалыптасуы әлеуметтік-мәдени және елтанушылық біліммен де тығыз байланысты. Әлеуметтік-мәдени білімсіз тіл үйренушінің коммуникативтік құзыреттілігі қалыптаспайды. Тек түрлі формадағы (соның ішінде тіл түріндегі) мәдениет қана адамның жеке тұлғасының қалыптасуына ықпал етеді [4]. Пассов оқыту мазмұнының ажырамас компоненті ретінде жаңа «шеттілдік мәдениет» терминіне анықтама береді. Тіл үйренушінің шет тілін оқу, танымдық, дамытушы және тәрбиелік тұрғыдан меңгеру процесін туғыза алатын дүниелердің барлығын шеттілдік мәдениет деп түсінеміз.

Бұл ретте шеттілдік мәдениетті оқыту тұлғааралық қарым-қатынас құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар тілін үйреніп жатқан елдің мәдениеті (тарихы, әдебиеті, музыка өнері және т.б.) туралы білімге, тілдің құрылымы, жүйесі, сипаты, ерекшеліктері туралы және т.б. білімге ие болу арқылы жеке тұлғаның рухани дүниесін байыту құралы ретінде де пайдаланылады.

Қазіргі әдістемелік зерттеулер шет тілін елтану тұрғысынан оқытуға негізделеді [5, 6, 3]. Бұл ретте елтанушылық лексика (Е.М.Верещагин мен В.С. Костомаровтың термині бойынша фондық және эквивалентсіз лексика), тілін үйреніп жатқан елдің өмірінің сан түрлі қырларын, тарихын, әдебиетін, ғылымын, өнерін (И.Л. Бим), сондай-ақ салт-дәстүрін, әдет-ғұрыптарын қамтитын елтанушылық мәліметтер ерекше атап көрсетіледі.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы. Қазіргі таңда тілін үйреніп жүрген елдің әлеуметтік-мәдени ерекшеліктері туралы білмей, халықаралық қарым-қатынас құралы ретінде шет тілінде сөйлеуді меңгеру мүмкін емес екендігін жалпы көпшілік

мойындады. Шет тілін оқытудағы коммуникативтік-әрекеттік және лингвистикалық-елтанушылық бағыттар бір-біріне өзара негіз болады және тығыз байланысты. Шет тілін оқытудағы лингвистикалық-елтанушылық аспектіге тән белгі – сол елдің қазіргі өмір салтына қатысу. Қазіргі әдістемеді лингвистикалық-елтанушылық бағыт оқытудың маңызды құралы ретінде қаралады. Ол лексикалық және грамматикалық білімді бекіткен кезде есте сақтау нәтижесін шынымен арттырады, сөйлеуге және оқуға үйрету процесіне көмектеседі, мағыналық жағын алдын ала түсіну қабілетін дамытады. Елтанушылық, мәдени ақпараттың тіл үйренушілердің тұрақты қызығушылығын тудыруға қажетті әлеуеті зор. Соңғы онжылдықта оқулықтардың авторлары мен құрастырушылары осы әлеуетті кеңінен қолданып жүргенін айтып өту қажет. Оқу құралдарында мәдениеттанушылық және әдеби сипаттағы ақпараттар елеулі түрде көбейді. Ал білім берудің жаңашаландырылуына сәйкес елтанушылық сипаттағы ақпараттар қамтылған бейнефильмдерді және түрлі шет тілдеріндегі сайттарға сілтемелерді оқу орталықтары шығара бастады, оларды оқытушылар пайдаланып жүр.

Негізгі объект тілін үйреніп жатқан ел емес, сол тілде сөйлеушілердің жалпы білімі, олардың қарым-қатынас барысындағы тілдік емес әрекеті, олардың жалпы мәдениеті болғандықтан, шет тілін оқытудың әлеуметтік-мәдени компонентін енгізу жөн болмақ. Әлеуметтік-мәдени компоненттің негізінде тіл үйренушілердің тілін үйреніп жатқан елдің әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрі туралы білімі қалыптасып, мәдениеттер диалогына қосылып, жалпыадамзаттық мәдениеттің дамуындағы ұлттық мәдениеттің жетістіктерімен танысады.

Студенттердің лингвистикалық-мәдени құзыреттілігін қалыптасу деңгейін бастапқы тексеру және талдау нәтижелерінің негізінде сабақтар дайындалған. Елтанушылық ре-

алияларды толық меңгерген жағдайда ғана лингвистикалық-елтанушылық аспект студенттердің тіл үйрену мотивациясын көтеруге мүмкіндік беретіндіктен, ең алдымен студенттердің жас ерекшелігі үшін ең маңызды деген материалды, яғни ең аз көлемдегі лингвистикалық-елтанушылық материалдардың таңдадық. Оған «Тілін үйреніп жүрген елдің ұлттық өнері, мейрамдары мен дәстүрлері» мәтіні мен бейнежазбасы, «Шетелдегі құрдастар айналысатын спорт түрлері» мәтіні, «Тілін үйреніп жүрген елдің ұлттық қаһармандары», «Тілін үйреніп жүрген елдің тарихы» мәтіндері, «la Marseillaise», «Guantanamo» әндері, «massaget.kz» сайтының «Саяхатты сүйемін» айдарынан қазақша және www.memorysecrets.ru/teksty-na...iazyke-s.../teksty-na-francuzskom-iazyke.html (proespanol.ru/practica/topiki.html) сайтынан французша (испанша) мәтіндер және салт-дәстүр, мәдениетке қатысты танымдық бейнежазба түріндегі сабақтар кіреді.

Жұмыстың бұл кезеңінің мынадай негізгі міндеттері айқындалды:

1. Ең аз көлемдегі мәдениеттанушылық материалды анықтау;
2. Қалыптастыру тәжірибесін жүргізу кезеңінде студенттер меңгеретін белгіленген тақырыптарға сәйкес лингвистикалық-елтанушылық ақпаратты таңдап алу;
3. Мәдени құзыреттілікті арттыру, сондай-ақ шет тілін үйренуде қалыпты мотивация қалыптастыру мақсатында лингвистикалық-елтанушылық материалдарды пайдалану арқылы сабақтар дайындап, өткізу;
4. Студенттерді шеттілдік мәдениет негіздеріне тәрбиелеу;
5. Студенттердің ешбір мәдениет тұрақты емес деген түсінігін қалыптастыру;
6. Оларды «мәдени» іс-әрекетке тарту.

Жоғарыда жазылғанның негізінде «Тілін үйреніп жүрген елдің ұлттық өнері, мей-

рамдары мен дәстүрлері» ауызша тақырыбы бойынша сабақтар жүйесі дайындалды. Бұл жүйеде 6 сабақ болды. Әрбір сабақтың жоспар-конспектісіне тілін үйреніп жүрген елдің әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері туралы мәліметтер берілген материал енгізілді.

Студенттердің жас ерекшелігін ескере отырып, көрнекілік, сол сияқты ақпараттық материал берілген құралдар дайындалды.

1-сабақ: Франциядағы «Рождество» (Испаниядағы «Испан ұлтының күні») сабағы – осы елдердегі осы мерекелердің тойлану дәстүрі туралы қосымша лингвистикалық-елтанушылық материал. Сабақта шет тіліндегі құттықтау ашықхаттары, викторина пайдаланылды.

2-сабақ: «L'art de la France» («El arte de la España») – лексиканы пысықтау және студенттердің тілін үйреніп жүрген ел туралы бұрын алған білімін анықтауға мүмкіндік беретін осы тақырыпта пікір білдіру.

3-сабақ: «L'art de la France» («El arte de la España») тақырыбындағы мәтінді тыңдау, кейіннен мәтінмен жұмыс істеу, көрнекілік құралдарын пайдалану және ойын-конкурс өткізу.

4-сабақ: «massaget.kz» сайтының «Саяхатты сүйемін» айдарынан қазақша және www.memorysecrets.ru/teksty-na...iazyke-s.../teksty-na-francuzskom-iazyke.html және proespanol.ru/practica/topiki.html сайттарынан, http://www.englishonlinefree.ru/magazin_fr.html © сайтындағы desirs-de-voyages.fr журналынан французша (http://www.englishonlinefree.ru/spanish_newspapers.html) © сайтындағы [El País газетінен испанша](http://El_Pais_gazetinen_ispansha)) мәтіндерді оқу, негізгі ақпаратты алу, көрнекілік құралдарын пайдалану.

5-сабақ: www.studyspanish.ru/support/videos/, tvurok.ru/video/obrazovanie/video-uroki-ispanskogo-jazyka және proespanol.ru/practica/videomaterialy.html, lingvoelf.ru/video-sp және french-online.ru/category/

video/, online-teacher.ru/french/video, uroki-online.com/yaziki/spanish/ сайттарынан салт-дәстүр, мәдениетке қатысты танымдық бейнежазба түріндегі сабақтар, кейіннен фильммен жұмыс жүргізу.

6-сабақ: көрнекілік материалды пайдалану арқылы «la Marseillaise», «Guantanamo» «la Marseillaise», «Guantanamo» әндерін үйрену.

Бірінші лингвистикалық-елтанушылық сабақтар Франциядағы «Noël» (Испаниядағы «El día nacional de España») мейрамының тойлануына арналды. Бұл сабақтардың мақсаты оқытылатын мәтіннен негізгі лингвистикалық-елтанушылық ақпаратты алу болды. Тәжірибелік топтардың студенттеріне француз тіліндегі «Noël» (испан тіліндегі «El día nacional de España») мәтіні ұсынылды. «Noël» («El día nacional de España») мәтінімен жұмыс жүргізудің мынадай жүйесі әзірленді:

1. Тақырыпты оқып, ол бойынша мәтіннің негізгі мағынасын айқындауға тырысыңыз.
2. Сізге мазмұнды түсінуге көмектесетін мәтіннен кейінгі тапсырмаларды мұқият оқыңыз.
3. Әрбір таныс емес сөздің мағынасын іздеу үшін сөздікке жүгінбей, бүкіл мәтінді көз жүгіртіп оқып шығыңыз. Оның жалпы мағынасын ұғынуға тырысыңыз.
4. Таныс емес сөз сізге мәтіннің жалпы мағынасын түсінуге кедергі жасаған жағдайда ғана сөздікті қараңыз.
5. Оқығаныңыздың жалпы мағынасын ойша елестетіп көріңіз. Оқу процесінде өзіңіз алған жаңа ақпаратты бөліп алыңыз.
6. Мәтіннің қиын тұстарына және таныс емес сөздерге назар аударыңыз және жалпы оның мағынасын түсіну үшін олардың арнайы мағынасы болған-болмағанын анықтауға тырысыңыз.

Оқу процесіндегі маңызды нәрсе – оқығанынан түсінгенін бақылау. Бақылау түрі дәстүрлі (мысалы: мәтіннің мазмұны бойынша сұрақтарға жауаптар), сол сияқты дәстүрлі емес болуы мүмкін. Бақылаудың мұндай түрлеріне ең алдымен квиз (викторина) жатқызылады. Бұл мәтін үшін КТК түріндегі тапсырмаларды да дайындадық. Мұндай тапсырмалардың бірі Рождествоға байланысты сөздерді табу болды. Студенттер жаңа ақпарат алып, бұл тапсырманы оңай орындады, оларға француз (испан) тілінде бірнеше фразаны таңдап алып, өздерінің жақындары мен достарына мынадай құттықтау жазу ұсынылды:

«Joyeux Noël. Je souhaite que vous soyez en bonne santé, sage et fort. Et soyez une bonne fille / garçon.» немесе “Feliz día de nacional. Que tengas suerte, salud y prosperidad”.

Бұл мәтінде лингвистикалық-елтанушылық ақпарат мол, студенттер үшін жаңа тұстары да көп. Олар сабаққа белсенді қатысты. Осының негізінде сабақтардың мақсаттарына қол жеткізілді, яғни оқытылатын мәтіннен негізгі лингвистикалық-елтанушылық ақпарат алынды, демек, шет тілін ары қарай үйренуге мотивация артты деп тұжырымдауға болады.

Келесі 5 сабақта тілін үйреніп жүрген елдердің, яғни Францияның (Испанияның) нақты салт-дәстүрлерін оқу ұсынылды. Сонымен, бұл сабақтарда студенттердің тілін үйреніп жүрген елдердің реалиялары туралы білімін арттыруға, толықтыруға және студенттер өздері білетін ақпаратты тереңдетуге мүмкіндік беретін бейнероликтерді, фотосуреттерді, суреттерді пайдалана отырып, тілін үйреніп жүрген елдер және олардың салт-дәстүрлері туралы ақпарат егжей-тегжейлі талқыланды. Мысал суреттер, географиялық карталар, сондай-ақ тамыры тереңге кететін дәстүрлер туралы ақпарат студенттердің қызығушылығын тудырады.

Мәтінде студенттердің білімін молайту үшін, сондай-ақ өздерінде бар білімді

жетілдіру және бекіту үшін қазіргі таңда да сол елдерде бар дәстүрлер туралы барынша қызықты фактілер болды. Осыларға ұқсас мәтіндер таңдап алынып, жаңа ақпарат қысқаша түрде беріліп отырды, алайда ең негізгі оқиғалар мен әдет-ғұрыптар, сондай-ақ олардың пайда болуы туралы мәліметтерді қамтыды. Бұл мәтіндер студенттерге тыңдауға арналған түрде ұсынылды. Аудиомәтінмен жүргізілетін бүкіл жұмыс 3 кезеңнен тұрады: мәтін алдындағы, мәтіндік және мәтіннен кейінгі.

Аудиомәтінмен жүргізілетін жұмыс барлық студенттердің дауыстап айтылған шет тіліндегі сөздерді түсіну процесін барынша толық әрі тиімді басқаруға мүмкіндік береді, ол сөйлеу әрекетінің түрі ретінде тыңдауға үйренуді біршама жылдамдатады.

4-сабақта студенттерге

“Traditions et coutumes en France ” (Tradiciones y costumbres en España) мәтіні ұсынылды.

Мәтін бойынша тапсырмалар мынадай болды:

1. Тақырыпты оқып, ол бойынша мәтіннің негізгі мағынасын айқындауға тырысыңыз.
2. Әрбір таныс емес сөздің мағынасын іздеу үшін сөздікке жүгінбей, мәтінді оқып шығыңыз. Оның мағынасын мәнмәтін бойынша ұғынуға тырысыңыз. Таныс емес сөз сізге мәтіннің жалпы мағынасын түсінуге кедергі жасаған жағдайда ғана сөздікті қараңыз.
3. Ең ұнаған дәстүр түрін таңдап алып, осы үзінді бойынша реферат дайындаңыз.

“Traditions et coutumes en France ” (Tradiciones y costumbres en España) тақырыбында ақпарат өте мол екенін атап өткен жөн, сәйкесінше, алуан түрлі көрнекілік құралдарын молынан пайдалануды талап етеді.

Жаңа материалды меңгерген кезде сабақта студенттердің белсенділігінің елеулі түрде артқаны, сондай-ақ мәтінді талқылаған кезде біршама белсенді қатысқаны байқалды. Студенттер әсіресе Франциядағы (Испаниядағы) көрнекті жерлердің, сондай-ақ тарихи орындардың, мәдениет ескерткіштерінің суреттерін қараған кезде, сондай-ақ осы елдердің карталарымен де және тарихи оқиғаларға арналған түрлі орындармен танысқан кезде белсенділік танытты.

Екі елдің ең ұнаған дәстүрлері мен өнерін айқындаған кезде барлық дерлік студенттердің осы елдердің сәулет өнеріне, яғни ғибадатханалары мен мұнараларына, музыка өнеріне, театр өнеріне, ауыл шаруашылығының дамығандығына ерекше назар аударғаны көңіл аударарлық жайт болды. Студенттердің бұл елдерде жақсы дамыған салаларға аса қызығушылық танытқаны өз елінің мәдениетімен, өз елінің жағдайымен салыстыру негізінде орын алды деуге болады.

5-сабақта студенттерге француз (испан) тіліндегі лингвистикалық-елтанушылық материалға бай «Mes amis de la France» («Менің Франциядағы достарым») және «Mis amigos de la España» («Менің Испаниядағы достарым») тақырыбында әртүрлі қысқаша танымдық бейнефильмдер ұсынылды. Шет тілін оқытуда кинофильм тыңдауға үйрету үшін, қозғалысқа толы көрнекілік үшін, сабақ үстінде шет тілінде қарым-қатынас жасау жағдайларын туғызу үшін және шет тілін дыбыстау және көзбен көру арқылы қабылдауды қалыптастыру үшін пайдаланылады. Кинофильммен жұмыс жүргізу үш кезеңнен тұрады: көрсетер алдындағы кезең, көрсету кезеңі және көрсеткеннен кейінгі кезең.

6-сабақта шет тілін оқыту мазмұнының ұлттық-мәдени компонентінің элементтерінің бірі ретінде түпнұсқа әндерді пайдаландық.

Қарым-қатынас құралы ретінде тілге деген қызығушылықты сақтай отырып, оған өзгеше мәдениет үлгісі ретінде қарау арқылы қызығушылықты дамыту қажет. Бұл тұрғыда тілін үйреніп жүрген елдің мәдени және рухани мұрасын пайдалану үлкен көмек көрсетеді. бұл үйреніп жүрген тілдің мазмұндық компоненті ретінде сол тілдегі музыкалық, атап айтқанда, ән шығармашылығының үздік үлгілері болуы мүмкін.

Кез келген отбасының өмірінде теледидар және радио бағдарламалары арқылы берілетін музыкалық шығармалар үздіксіз болады. одан бөлек, дыбыстық бейнежазбалардың кең тарауының арқасында, сондай-ақ француз (испан) әндерінің алдыңғы қатарлы музыка мәдениетіне жататындығының арқасында бұл тілдердегі әндер барынша танымал және студенттердің ерекше қызығушылығын тудырады. Үйреніп жүрген тілдегі әндерді пайдалану өте тиімді. Біріншіден, студенттер тілін үйреніп жүрген елдің мәдениетіне басынан бастап қосылады. Екіншіден, осы бір өзіндік ерекшелігі бар лингвистикалық-елтанушылық материал-

мен жұмыс істеу студенттер тұлғасының жан-жақты дамуына алғышарт болады, өйткені арнайы таңдап алынған әндер бейнелі ойлауға бағыттайды және жақсы талғамын қалыптастырады. Ән материалы:

1. Оқытудың мәдени компонентін іске асыруға көмектеседі.
2. Тұлғаның эмоционалдық жағына және мотивациясына ықпал етеді.
3. Бағдарламада көзделген есту-айту, интонациялық және лексикалық-грамматикалық дағды-машықтарын қалыптастыруға және жетілдіруге көмектеседі.
4. Ән материалын таңдаған кезде студенттердің жас ерекшеліктері мен қызығушылықтары міндетті түрде ескеріледі.

Осы сабақтарда үлгі ретінде «la Marseillaise», («Guantanamo») әні таңдалды. Ән арқылы халықтың жанын, мәдениетін тануға болады, ал оқытушы студенттердің осы мәдениетті тану процесінде делдал, түсінік беруші, студенттердің танымдық белсенділігін арттырушы ретінде болады.

Студенттердің Франция (Испания) мәдениеті туралы жалпы білімін анықтауға арналған тест

Француз (испан) тіліндегі тұрақты тіркестер мен мақалдардың қазақ тіліндегі баламаларын табындар:

Француз тілі бойынша:

Gouverne ta bouche selon ta bourse.

Көрпеңе қарай көсіл.

Graissez les bottes d'un vilain,

Жаман иттің ішіне сары май жақпас.

il dira qu'on les lui brûle.

Аштың ақылы астан аспайды.

Homme affamé ne pense qu'à pain.

Темірді қызған кезде бас.

Il faut battre le fer pendant qu'il est chaud.

Il faut tourner sept fois sa langue dans sa

Аңдамай сөйлеген, ауырмай өледі.

bouche avant de parler.

Il ne doit pas aller au bois qui craint les feuilles.

Қасқырдан қорққан орманға бармайды.

Il n'est pire eau que l'eau qui dort
Il ne faut pas réveiller le chat qui dort.
Il n'y a si bon cheval qui ne bronche
Il vaut mieux être fou avec tous que sage seul.
La belle plume fait le bel oiseau.

La brebis bêle toujours de même.
La façon de donner vaut mieux que
ce qu'on donne.
Patience est amère, mais son fruit est doux.
A beau mentir qui vient de loin
Beaucoup de bruit pour rien
Ecoute beaucoup et parle peu
Claire comme le jour
L'affaire est dans le sac
Savoir écouter c'est un art
Si tu veux être un bon écrivain, écrit
L'agent ne fait pas le bonheur
Pauvreté n'est pas le vice
La peur grossit les objets.

Үндемегеннен үйдей пәле шығар =
Жуастан жуан шығар.
Жатқан жыланның құйрығын баспа.
Сүрінбейтін тұяқ жоқ.
Көппен көрген ұлы той.
Адам көркі – шүберек,
ағаш көркі – жапырақ.
Ауру қалса да әдет қалмайды.

Сыйлап берсе, қара су да бал татыр.
Сабыр түбі сары алтын.
Өзі жоқтың көзі жоқ
Түймедейді түйедей қыл
Аз сөйле де, көп тыңда.
Тайға таңба басқандай
Біткен істе берекет бар
Тыңдай білуде-өнер
Оқу инемен құдық қазғандай
Бақыт байлықпен өлшенбес.
Кедейлік кемістік емес
Қорыққанға қос көрінеді.

Испан тілі бойынша:

No hay atajo sintrabajo Әрекет болмай, берекет болмас
Dime con quien andas y te dire quien eres Досыңа қарап, адамды ал
Es su boca todo son mieles Аузыңа май, астыңа тай
Quien calla, otorga. Үндемеген үйдей бәледен құтылады
El que madruga coge la oguga Еңбек етсең ерінбей тояды қарның тіленбей
La salud es la mayor riqueza Денсаулық-зор байлық
Se ha juntado Marta con sus pollos Апама жездем сай
El que lqs cosas aprura pone la vida en Aventura Асыққан- шайтанның ісі
Mas vale tarde que nunca Ештен кеш жақсы
Por el hilo se saca el ovillo Асықпаған арбамен қоянға жетеді
La carga propia pesa menos Етегіңнен төгілген қонышыңа кіреді
Mal que no tiene cura, quererlo curar es locura Өткен іске өкініш жоқ
Preguntando se va a Roma Сұрай - сұрай Меккеге жетесің

2-тапсырма. Choisissez la bonne reponse:

Француз тілі бойынша:

1. Trouvez la bonne reponse

Le fleuve le plus long de la France est .....

- A) La Seine
- B) la Loire
- C) le Rhône
- D) la Garonne

2. Choisissez la reponse correcte:

Qui est l` auteur de «La Marseillaise».

- A) Eugene Poitier
- B) Rouger de Lisle
- C) Paul Eluard
- D) Paul Verlaine

3. Choisissez la bonne réponse:

Les Français fêtent le Noël:

- A) Le 25 novembre.
- B) Le 20 décembre.
- C) Le 25 décembre.
- D) Le 7 janvier.
- E) Le 1-er janvier.

Испан тілі бойынша:

1. Elige la respuesta correcta

¿Donde esta situada España?

- A) sureste de Europa
- B) suroeste de Europa
- C) sur de Europa
- D) oeste de Europa

2. Elige la respuesta correcta

¿Qué países forman la península Ibérica?

- A) Europa
- B) España y Francia
- C) España y Portugal
- D) España y Brazilia

3. Elige la respuesta correcta

El lugar famoso en Barselona es...

- A) el Museo
- B) la Sagrada Familia
- C) El cine
- D) El Palacio

Ш. Картамен жұмыс істеуге машықтандыру және шет тілінде сөйлеу дағдыларын жетілдіру. (Тақтада – Францияның (Испанияның) картасы).

a) Sur la carte montrez la capital de la France. En la mapa mostrad la capital de España. Францияның (Испанияның) картасынан астанасын көрсетіп, қай жерде орналасқанын айтып беріңдерші.

b) Lisons les noms des lieux interessants. Leemos los nombres los lugares interesantes. Қазір осы елдегі көрнекті жерлермен танысамыз. Атауларын оқимын, соны бәріміз бірге қайталайық (Оқытушы суретті көрсетіп, тақтаға жазылған географиялық атауларды оқиды, студенттер қайталайды, сөздердің айтылуына назар аударады. Студенттер сөздерді кезекпен дауыстап оқиды:

(Франция): tour Eiffel – Эйфел мұнарасы, Notre-Dame de Paris – Париж құдайана соборы, Arc de Triomphe – Салтанат қақпасы, Versailles – Версаль, Mont Saint-Michel - Мон-Сен-Мишель, Côte d’Azur – Көк жағалау, Basilique du Sacré Cœur - Базилика Сакре-Кёр, Musée d’Orsay - Орсе мұражайы, Alpes – Альпі таулары, Musée du Louvre – Лувр, Marne-la-Vallee / Chessy — Parcs Disneyland – Париж Диснейленді, Opéra Garnier – Гарнье операсы).

(Испания): la Sagrada Família – Киелі отбасы ғибадатханасы, Alhambra – Альгамбра, Parque Güell – Парк Гуэль, Mezquita – Мескита, Museo Nacional del Prado – Прадо музейі, Barrio Gótico – Готикалық квартал, Palacio Real de Madrid – Мадридтегі король сарайы, Camp Nou– Камп Ноу, Costa

del Sol – Коста-дель-Соль, Museo Thyssen-Bornemisza – Тиссен-Борнемиса мұражайы және т.б.).

Студенттерге бірқатар грамматикалық, орфографиялық тапсырмаларды орындау ұсынылады. Студенттер өздеріне жақсы таныс лексиканы пайдалану арқылы грамматикалық машықты қалыптастыруға бағытталған жаттығуларды өз бетінше орындауы тиіс. Грамматикалық жағынан дұрыс құрылған сөйлем шығуы үшін сөйлемдегі сөздерді дұрыс қойып шығу ұсынылды.

Il faut lire le texte et faire les exercices sur la France. Leemos un texto y hacemos los ejercicios sobre España

Балалар, жаттығуда Франция (Испания) туралы қызықты деректер берілген. Сөйлемдегі сөздердің орналасу тәртібі дұрыс емес. Дәптерге сөз тәртібін дұрыс қойып жазайық.

Француз тілі бойынша:

La France, située dans la partie sud - ouest de l'Europe, est un riche et beau pays. Elle est limitée au nord par la Manche et par la mer du Nord qui la séparent de l'Angleterre; au nord - est par la Belgique, le Luxembourg et la République Fédérale d'Allemagne; à l'est par la Suisse et au sud - est par l'Italie, au sud par la Méditerranée et l'Espagne; à l'ouest par l'océan Atlantique.

La France est un pays de plaines et de montagnes. Les montagnes les plus hautes sont les Alpes et les Pyrénées. Les Alpes séparent la France de l'Italie, les Pyrénées la séparent de l'Espagne. Les autres montagnes sont: le Jura, les Vosges et le Massif central.

La France est arrosée par quatre fleuves principaux: la Seine qui se jette dans la Manche; la Loire et la Garonne qui se jettent dans l'océan Atlantique et le Rhône qui se jette dans la Méditerranée. Ces fleuves sont navigables et relies par des canaux.

Le drapeau français est tricolore: bleu, blanc, rouge.

L'hymne de la République française est la Marseillaise.

Le coq est le symbole de la France. Il symbolise la fierté du peuple français. Le buste de Marianne symbolise la République.

Испан тілі бойынша:

La Península Ibérica, formada por España y Portugal, está situada al suroeste de Europa. España, cuya superficie es de 504.516 km², ocupa la mayor parte de la Península y tiene una población de 28 millones y pico de habitantes. España limita al norte con Francia, formando los Pirineos una frontera natural entre ambos países; al oeste con Portugal, al sur con el Océano Atlántico y el Estrecho de Gibraltar que la separa de África y al este con el mar Mediterráneo. Las costas del norte están bañadas por el mar Cantábrico.

España es un país muy montañoso. Las montañas más altas del territorio español están en Sierra Nevada. Mulhacén (3482) es el pico más alto de esta cordillera. Los principales ríos de España son: el Ebro, que desemboca en el Mediterráneo, el Duero, el Tajo, el Guadiana y el Guadalquivir, único río navegable, que desemboca en el Atlántico. El clima de España es muy variado: en el centro frío y seco en invierno, y caluroso en verano; húmedo y templado en el norte y caluroso en el sur.

España es un país agrícola. Es muy rica en cereales: trigo, centeno, cebada, avena. Tiene mucha importancia el cultivo de la vid y del olivo.

ЖҮРГІЗІЛГЕН ТӘЖІРИБЕЛІК-ӘДІ-СТЕМЕЛІК ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСЫ-НЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІН ТАЛДАУ

Лингвистикалық-елтанушылық материалдарды пайдалану арқылы жүйелі сабақтарды өткізгеннен кейінгі мақсатымыз жүргізген жұмысымызды қорытындылап, студенттердің білім алуында алға басушылықтың бар-жоғын, шет тілін үйренуге деген қызығушылығының өзгерісін анықтау болды.

Зерттеу жұмысын қорытындылау үшін мынадай міндеттерді айқындаймыз:

1. Қорытынды тексеру жүргізу, мұндағы мақсатымыз – студенттердің лингвистикалық-елтанушылық материалдарды меңгеру деңгейін тестілеу түрінде анықтау;

2. Мыналарды орындауға:

а) студенттердің осы тобына таңдалған лингвистикалық-елтанушылық материал көлемін студенттердің білуін қадағалауға;

б) студенттердің білім алуында алға басушылықтың бар-жоғын анықтауға мүмкіндік беретін лингвистикалық-елтанушылық ақпарат көлемін қамтитын тест тапсырмаларын дайындау.

3. Қорытынды тексеру жүргізу барысында алынған деректерді бастапқы деректермен салыстыру және студенттердің шет тілін меңгеруге деген мотивациясын көтерудің тиімді құралы ретінде лингвистикалық-елтанушылық материалдарды пайдаланудың тиімділігі туралы тұжырым жасау.

Жоғарыда жазылған міндеттерге байланысты мынадай әдістерді қолдандық:

1. Сауалнама жүргізу әдісі (студенттердің тілін үйреніп жатқан елдің мәдениеті мен салт-дәстүрлері туралы білімін қайталап тексеру).

2. Тестілеу әдісі студенттердің лингвистикалық-елтанушылық материалдарды білу деңгейінде оң өзгерістер бар деуге мүмкіндік береді.

3. Алынған деректерді талдау әдісі.

Жүргізілген тестілеу нәтижесі мынаны көрсетті:

Бұл сауалнаманың мақсаты студенттердің шет тілін үйренуге қаншалықты ұғынып қарайтынын және олардың шет тілін ары қарай үйренуден не күтетінін, студенттердің өз болашақ кәсіби қызметін осы шет тілдерімен қалай байланыстыратынын анықтау болды.

Сонымен, шет тілін оқыту әдістемесінде әлеуметтік-мәдени компонентті оқыту процесіне қоспайынша, шет тілін оқыту мазмұ-

ны болмайды. Жоғарыда аталған оқыту әдістері мен тәсілдерін тұрақты және жүйелі пайдалану әлеуметтік-мәдени компонентті қалыптастыруға көмектеседі. Оқытуда бұл бағытты іске асыру тіл үйренушінің сабақтағы мотивациясын, белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді. Демек, шет тілі бойынша білім алуға деген және дағдыларды меңгеруге деген қажеттілігі туындайды.

Тіл үйренушілердің коммуникативтік құзыреттілігін оқыту мазмұны мен ұйымдастырылуын міндетті түрде елтанушылық ақпаратпен толықтыру қажет.

Егер оқытудың мазмұнында шет тіліндегі материалды меңгерудің әлеуметтік-мәдени компоненті толығымен іске асырылса, шет тілін меңгеру процесі шығармашылық процеске айналады, тіл үйренушінің өзі үшін тілін үйреніп жүрген елмен танысуға, сол тілде сөйлейтін адамдардың менталитетімен, сондай-ақ тіл үйренушілердің пәнге деген қызығушылын арттыру және тілді ұғынып меңгеру құралына айналады.

Шет тілдік қарым-қатынасты меңгеруде айтарлықтай сапалы нәтижелерге қол жеткізуде, тіл үйренушілердің коммуникативтік құзыреттілікке қабілетін дамыту ретінде шет тілін оқытудың стратегиялық мақсатын іске асыруда шет тілін оқыту мазмұнының әлеуметтік-мәдени компонентінің рөлі үлкен.

Шеттілдік мәдениетті оқыту ретінде шет тілін оқытқан кезде сөздік қордың негізін мағыналары мен қолданылу ерекшеліктерін ескере отырып, ең жиі қолданылатын коммуникативтік маңызы үлкен лексикалық және фразеологиялық бірліктер (баламасыз және фондық лексиканы меңгеру) құрайды.

Шет тілін меңгерген кезде ұлттық мәдениеттің барлық компоненттерін (тұрыс қалпын, ым-ишараны, әлеуметтік таңбаларды, сөйлеу этикетін) білу, сондай-ақ фондық білім тілдік және тілдік емес мінез-құлық дағдыларын қалыптастыру үшін негіз болады.

Салыстыру нәтижесінде студенттер тапсырмаларды орындауға салғырт қарап орындаған, біраз қиындықпен орындаған бірінші кезеңге қарағанда екінші кезеңде сабаққа қызығушылығы артқаны анықталды. Лингвистикалық-елтанушылық материалдарды пайдалану эмоционалдық жағдайдың жақсаруына, студенттердің, тіпті тіл үйренуге қабілеті нашар студенттердің де белсенділігінің артуына мүмкіндік берді. Бүкіл сабақ барысында студенттердің бар зейіні сабаққа ауып, оқуға жаппай қатысты. Бақылау көрсеткендей, бірінші кезеңде біршама селқостық орын алып, студенттердің

назарын үнемі сабаққа аударып отыруға тура келді, жаңа сабақты түсіндіру үрдісі ұзақтау болды, материалдың күрделілігінен студенттердің сабаққа деген ықыласы мен қызығушылығы төмен болды.

Нәтижелерді жинақтап, қорытқаннан кейін француз және испан тілдері сабақтарында лингвистикалық-елтанушылық материалдарды пайдалану студенттердің шет тілін үйренуге деген ықыласын тудырып, ынтасын арттыруда тиімді жолдардың бірі екенін анықтадық. Сондай-ақ мұндай материалдарды тек жүйелі түрде пайдалану ғана оң нәтиже береді деген тұжырымға келдік.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

[1] Исмагулова Р.С. Коммуникативтік құзыреттіліктің шет тілін оқып үйренудегі рөлі // Известия НАН РК. - 2015. - № 2(300). - С. 186-190.

[2] Жанысбаев Д.С. Шет тілін оқыту процесінде мәдениет аспектісінің маңызы // Жанұя мен мектептегі тәрбие = Воспитание в семье и школе. – 2012. – №4. – 6-7 бб.

[3] Ибрагимова Ж.С. Шет тілін оқытудағы негізгі ұстанымдар // Орта мектеп жаршысы = Вестник средней школы. – 2013. – №3. – 3-б.

[4] Ахметова Г. Шет тілін оқытудағы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудағы кейбір мәселелер // Ұлағат. – 2007. – №6. – 12-17 бб.

[5] Нұртаева А.Б. Мәдениетаралық коммуникация – жалпы білім беретін оқу орындарындағы шетел тілін оқытуда оқу процесін дамыту құралы // Тіл әлемі. II том (Белгілі ғалым М.М. Копыленконың 85 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары).

[6] Нұрманалиева А.С. Педагогикалық колледж студенттерінің әлеуметтік – мәдени құзыреттілігін қалыптастыру.

[7] Кутанова Д.Ш. Шетел тілі сабақтарындағы ойын технологиясының тиімділігі // Еуразия гуманитарлық институты Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдардың қазіргі мәселелері: республикалық ғылыми-практикалық конференция материалдары. 2013 жылғы 19 желтоқсан, Астана, 2013. = Современные проблемы гуманитарных и социальных наук: материалы республиканской научно-практической конференции. 19 декабря 2013 года, Астана, 2013.